

Тимошенко М. В.

ПОНЯТТЯ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Проаналізовано визначення поняття “фіскальна стійкість” у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених. Запропоновано власне тлумачення цього терміна та окреслено підходи до трактування критеріїв фіскальної стійкості.

Ключові слова: фіскальна стійкість, державні фінанси, державний бюджет, наукові концепції, економічна криза.

У вітчизняній економіці проблема стійкості державних фінансів, або фіскальної стійкості (за термінологією західних науковців), є ключовим фактором розвитку країни загалом, оскільки через ці ресурси реалізуються основні державні функції, такі як фінансування державних економіко-соціальних програм, пенсійне забезпечення, оплата праці, забезпечення оборони країни і безпеки держави тощо. Отже, вивчення тенденцій стійкості державних фінансів у цьому контексті становить один із найважливіших і пріоритетних напрямів сучасної економічної науки. Водночас дослідження зарубіжного досвіду забезпечення фіскальної стійкості актуальне з точки зору потенційного запозичення ефективної практики розвинутих країн. Кризові явища, яких зазнала економіка багатьох країн, зокрема й України, актуалізували дослідження стабілізації державних фінансів, мінімізації зростання державного боргу, підвищення бюджетного балансу країни та інших проблем антикризового регулювання. Саме тому теоретичні й практичні особливості стійкості державних фінансів мають вивчатися з урахуванням вітчизняного та світового досвіду. Важливе місце посідає понятійно-категоріальний інструментарій проблеми фіскальної стійкості, оскільки чітке визначення термінологічного апарату дає можливість розвивати фундаментальні знання у цьому науковому напрямі.

Сучасні теоретичні підходи до стійкості державних фінансів стали об'єктом дослідження багатьох науковців. Необхідно згадати праці таких вітчизняних учених, як О. В. Глушко, В. О. Макаренко, Р. М. Сиротяк, Л. І. Сопільник, Л. І. Новосельська, С. О. Якубовський, а також російських – Т. М. Бурделова, С. О. Власов, А. С. Громова, В. В. Мітрохін, О. В. Мітякова та ін., і представників далекого зарубіжжя – Ф. Балассоне, Л. Бандієра, О. Бланшар, Н. Будіна, Р. Вудс, Д. Франко та ін. Проте в українській економічній науці понятійна структура визначення фіскальної стійкості з урахуванням зарубіжного досвіду досліджена недостатньо.

Метою статті є огляд сучасних підходів до визначення фіскальної стійкості, зважаючи на вітчизняний і світовий досвід, а завданням – формулювання власного авторського бачення досліджуваного поняття й окреслення напрямів встановлення критеріїв фіскальної стійкості.

Наукове тлумачення стійкості державних фінансів формується у межах фундаментальних і прикладних досліджень, коли стійкість фінансів роз-

кривається як рух фінансових потоків, що забезпечує постійне домінування надходження доходів над витратами¹. Стійкість державних фінансів є одним із ключових термінів у теорії макроекономіки та у практичному оцінюванні стану державного бюджету і фінансово-грошової політики країни. У західній науковій думці під фіскальною стійкістю у загальному значенні цього поняття розуміють стан, за якого задоволення потреб сучасного покоління не справляє негативного впливу на задоволення потреб майбутніх поколінь². Проте загальноприйнятої дефініції не сформульовано. Генеза розуміння стійкості державних фінансів бере початок із класичної економічної теорії – з аналізу причин зростання державного боргу у Франції на початку ХХ ст. Дж. М. Кейнсом, який зауважував, що кризу її державних фінансів зумовило перевищення цим боргом певної частки національного доходу. Дж. М. Кейнс наголошував, що платники податків не могли більше забезпечувати зобов'язання держави за борговими облігаціями³.

Наукову теорію стійкості державних фінансів у подальшому розвивали переважно європейські вчені. Термін “фіскальна стійкість” вивчався у межах фундаментальних економічних досліджень лондонської школи економіки. У концепції одного з її представників У. Буйтера така стійкість визначається як показник бюджетної політики держави, коли уряд має можливість у перспективі повернутися до початкового рівня чистої вартості державного майна у відсотках до ВВП⁴.

Дослідження фіскальної стійкості супроводжувалося розробленням методології аналізу бюджетної політики. На думку таких учених, як Л. Бандієра, Н. Будіна, С. Війнберген, Е. Джафаров, Д. Ліг, Дж. Ольтерс, бюджетна політика є стійкою, якщо сума величин майбутніх бюджетних балансів дорівнює різниці між сукупним початковим запасом засобів і сукупним початковим боргом що, по суті, є міжчасовим бюджетним обмеженням⁵.

Водночас французький дослідник О. Бланшар, формулюючи поняття стійкості державних фінансів, вказує на те, що з огляду на труднощі оцінювання й обліку державного майна треба відійти від аналізу сутності поняття державного боргу та зосередити увагу на його динаміці. На цій підставі вчений визначив критерієм стійкості державних фінансів можливість уря-

¹ Родионова Ф. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / Ф. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : Перспектива, 1995. – 182 с.

² United Nations : World Commission on Environment and Development. – 1987. – 10 p.

³ Keynes J. A. Tract on Monetary Reform: The Collected Writings of John Maynard Keynes / J. A. Keynes. Vol. IV. – London : Macmillan, 1971 (ed. 1923). – 363 p.

⁴ Buiter W. A Guide to Public Sector Debt and Deficits / W. A. Buiter // Economic Policy. – 1985. – 1 (1). – Nov. – P. 13–79.

⁵ Bandiera L. “How to” of Fiscal Sustainability in Oil-rich Countries : The Case of Azerbaijan / L. Bandiera, N. Budina, S. Wijnbergen // Banca d'Italia. – 2008. – 165 p.; Jafarov E. Alternative Fiscal Rules for Norway / E. Jafarov, D. Leigh // IMF Country Report. – 2007. – № 197. – 30 p.; Olters J.-P. Old curses, new approaches? Fiscal benchmarks for oil-producing countries in Sub-Saharan Africa [S. l.] / J.-P. Olters // IMF. – 2007. – 42 p.

ду у перспективі повернутися до початкового рівня державного боргу у відсотках до ВВП⁶.

З-поміж представників італійської наукової школи найбільший внесок у розроблення термінологічного тлумачення ознак стійкості державних фінансів належить Ф. Балассоне і Д. Франко. Вчені зазначають, що з метою фінансування бюджетного дефіциту уряд може збільшувати податкові ставки, а отже, надходження до бюджету. Вони наголошують на тому, що на необмеженому часовому горизонті така політика не сприяє стабільності державних фінансів, відповідно найважливішою умовою визначення їх стійкості є обмежене зростання ставок податків⁷.

Серед наукових підходів необхідно виокремити концепцію стійкості державних фінансів, побудовану на прогнозуванні дохідності державного бюджету. Її автори – новозеландські вчені М. Кен та П. Томпсон. На їхню думку, стійкість можна забезпечити тільки ефективним прогнозуванням, що охоплює такі етапи: поділ сукупних доходів бюджетної системи за видами надходжень і визначення номінального рівня доходів по кожному з них за підсумками попереднього фінансового періоду; очищення надходжень від доходів, котрі мають одноразовий характер; визначення для кожного з видів доходів відповідної проксі-змінної – макроекономічного показника, що найточніше характеризує його зміни у часі – для подальшої індексації надходжень; коригування отриманих прогнозних значень залежно від очікуваних змін у законодавстві й адмініструванні податків і платежів⁸. Тобто стійкість державних фінансів забезпечується прогнозно-методологією та застосуванням відповідних фінансово-правових та адміністративних заходів.

Значна кількість іноземних учених, досліджуючи теоретичні засади стійкості державних фінансів, приділяє увагу визначенню оптимального рівня державного боргу, котрий може бути прийнятим як мета бюджетної політики на заданому часовому горизонті. Проте відсутність єдиного погляду на формулювання стійкості державних фінансів на сьогодні є нерозв'язаним науковим завданням. Такі науковці, як П. Топалова та Д. Найберг, акцентують увагу на тому, що до проблеми теорії стійкості державних фінансів не сформовано фундаментальних теоретичних підходів, у зв'язку з чим не можливо визначити єдиний погляд на досліджуване поняття. Автори закликають враховувати наявні дефініції як орієнтири щодо власних формулювань⁹.

Останнім часом західні вчені почали досліджувати стійкість державних фінансів в умовах глобальних світових кризових явищ, зокрема їхній вплив

⁶ *Blanchard O.* The Sustainability of Fiscal Policy: New Answers to an Old Question / O. Blanchard, C. Chouraqui, R. Hagemann and oth. // *OECD Economic Studies*. – 1990. – № 15. – 36 p.

⁷ *Balassone F.* Assessing Fiscal Sustainability: A Review of Methods with a View to EMU / F. Balassone, D. Franco // *Banca d'Italia*. – 2000. – 60 p.

⁸ *Keene M.* An Analysis of Tax Revenue Forecast Errors / M. Keene, P. Thomson // *New Zealand Treasury Working Paper*. – 2007. – № 2. – 13 p.

⁹ *Topalova P.* What Level of Public Debt Could India Target? / P. Topalova, D. Nyberg // *IMF Working Paper*. – 2010. – № 7. – 26 p.

на показники бюджетної політики. Вивчаються наслідки світової фінансово-економічної кризи, що розпочалася у США у 2007 р., з урахуванням досвіду попередніх криз. Як характерні ознаки впливу кризи на стійкість державних фінансів визначають різке погіршення бюджетного балансу та збільшення державного боргу у зв'язку з великими державними видатками на стимулювання зростання економічних показників. Науковці наголошують на негативних наслідках застосування таких заходів, що впливає на довгострокову стійкість державних фінансів і спричиняє загрозу дефолту за власними зобов'язаннями урядів країн у коротко- й середньостроковій перспективі¹⁰.

Отже, західна наукова школа, вивчаючи понятійну структуру стійкості державних фінансів, не сформувала єдиної думки, проте досвід її досліджень корисний і для теоретичного розроблення проблеми, і для пошуків шляхів практичного забезпечення стійкості державних фінансів в українській економіці. Загалом західні вчені визначають під стійкістю державних фінансів додатне співвідношення між надходженнями до державного бюджету і видатками з нього на відповідному часовому інтервалі з урахуванням взаємовпливу бюджетної й грошово-кредитної політики та економічного зростання.

Вагомий теоретичний і практичний внесок у вивчення фінансової стійкості державних фінансів зробили російські науковці. Насамперед варто звернути увагу на дослідження С. А. Власова, який концептуально розробив проблему забезпечення стійкості державних фінансів в умовах кризових явищ. Автор так визначив її дефініцію: “бюджетна політика російського уряду на заданому часовому інтервалі може вважатися стійкою, якщо на момент закінчення цього періоду, а також у будь-який інший момент усередині нього уряд здатен без змін поточної бюджетної політики утримати розмір чистої позиції державних фінансів у межах 30 % ВВП”¹¹.

Особливість тлумачення терміна “стійкість державних фінансів” у російській економічній науці полягає в тому, що її представники спираються здебільшого на реалії російського бюджетоутворення, коли бюджет наповнюється за рахунок не тільки податкових надходжень, а й реалізації нафтогазового трансферту. Таке формування доходів бюджету притаманне небагатьом країнам, і їхній досвід не є характерним для України, проте моделювання критеріїв стійкості важливе для теоретизації цього поняття.

На думку російських учених, зокрема О. О. Васильєвої, С. А. Власова, В. В. Мітрохіна, О. О. Пономаренка та ін., для стійкості російських державних фінансів обов'язково треба створювати суверенні фонди, які виконуватимуть стабілізаційну функцію на випадок кризових явищ¹². Однак такі

¹⁰ IMF: From Recession to Recovery : How soon and how strong? // World Economic Outlook. – 2009. – Ch. 3. – April. – 138 p.

¹¹ Власов С. А. Обеспечение устойчивости государственных финансов в условиях антикризисного развития ... дис. канд. экон. наук : 08.00.10 / С. А. Власов. – Саранск, 2010. – 156 с.

¹² Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012–2014 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2012

заходи притаманні переважно країнам зі значними природними ресурсами (переважно вуглеводневі), а для української економіки цей варіант не є цілком прийнятним.

На теперішньому етапі розвитку вітчизняної економічної науки досліджується переважно стійкість фінансової системи держави взагалі, що визначається характеристикою, згідно з якою стійкість системи державних фінансів як економічне явище – це такий її стан, за якого вплив будь-яких шоків (у цьому випадку світової фінансової кризи) на фінансову систему (чи окремі її елементи) не заважає їй забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, функціонування платіжної системи тощо¹³. Як підкреслюють автори “Організаційно-методичних підходів до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи”¹⁴, оцінювання стійкості державної фінансової системи – це аналіз її можливості забезпечувати врівноважений економічний розвиток в умовах тих чи інших внутрішніх або зовнішніх шоків.

Для дослідження змісту поняття “фінансова стійкість” як базис використовують певні фактори внутрішнього впливу на підприємство. А. В. Лісовий підходить до розуміння фінансової стійкості крізь призму фінансових ресурсів: “Досліджуючи природу фінансових ресурсів, варто звернути увагу на те, що їх розмір і структура багато в чому залежить від ефективності суспільного виробництва. А з іншої сторони – наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів є надійним фундаментом формування фінансового потенціалу, а, значить, запорукою сталого економічного розвитку”¹⁵.

На протигагу усталеним трактуванням категорії “фінансова стійкість”, Н. Ф. Чечетова надає перевагу дещо іншій позиції: “Базовим елементом економічного розвитку є забезпечення тенденції стійкого зростання. Пояснюється це тим, що становлення економічної та фінансової стійкості – зовсім не довільний процес. Перехід від нестійкого, кризового стану до стану фінансової стабільності завжди супроводжується економічним зростанням. Оскільки фінансово-економічний стан будь-якого господарюючого суб’єкта економіки безпосередньо пов’язаний з величиною власного капіталу, стає очевидним, що фінансово стійкий розвиток зумовлює економічне зростання. Отже, поступальний приріст капіталу у формі ВВП і є

№ 607 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2012-%D0%BF>; Митрохин В. В. Повышение устойчивости государственных финансов / В. В. Митрохин, С. А. Власов // Компетентность. – 2010. – № 8 (79). – С. 50–54.

¹³ Макаренко В. Проблеми та завдання аналізу стійкості фінансової системи України на сучасному етапі її розвитку / В. Макаренко, О. Скоробагатий // Економічний простір : зб. наук. пр. – 2009. – № 25. – С. 71–82.

¹⁴ Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи : інформаційно-аналітичні матеріали / за ред. В. І. Мішенка, О. І. Кіреєва, М. М. Шаповалової. – К. : ЦНД НБУ, 2005. – 97 с.

¹⁵ Лісовий А. В. Аналіз фінансових ресурсів як базис формування фінансового потенціалу / А. В. Лісовий, І. І. Чуницька // Бізнес-навігатор. – 2010. – Спецвип. 21. – С. 96–101.

економічним зростанням, що становить фінансово збалансовану стійкість у часі”¹⁶.

Слід погодитися з О. В. Глушко, що позиціонування стійкості державних фінансів як суто фінансової категорії, залежної лише від відповідних показників, не забезпечує комплексного розуміння цього багатофакторного поняття. Хоча визначена категорія дотична до всіх сфер фінансово-економічної діяльності одиниці, що господарює, для розуміння її змісту потрібен постійний моніторинг економічного середовища з перспективою ранжування факторів впливу, результати якого не тільки будуть охоплювати чинники, що формують фінансову стійкість, а й нададуть інформацію про рівень впливу кожного з них і загальний стан категорії. Поняття “фінансова стійкість” має розвиватися у контексті фінансово-економічних змін і відображати реальні умови функціонування сучасного економічного середовища, відповідно до яких, на погляд О. В. Глушко, слід вкладати в досліджувану категорію значно глибший зміст порівняно із узвичаєною її характеристикою. Саме ця категорія, крім задекларованих підходів науковців у контексті її взаємозв’язку з ресурсним потенціалом, потребує врахування структурних змін бюджету, зокрема резервних фондів¹⁷.

Значну цінність для формування стійкості державних фінансів становить науковий доробок В. П. Кудряшова. Вчений проаналізував різноманітні складові стійкості державних фінансів, розробив і науково обґрунтував пропозиції щодо їх оздоровлення¹⁸.

Зауважимо, що наявність дефіцитного бюджету протягом багатьох років, характерна для України, має далекосяжні негативні наслідки. Так, для покриття дефіциту та забезпечення виконання бюджету, з огляду на нестачу коштів, на думку В. О. Макаренка¹⁹, можливий перегляд податкової політики держави у бік збільшення податкового навантаження, незважаючи на те, що за умов фінансової кризи таке навантаження повинно зменшуватися (загалом це характерно для більшості розвинутих країн: антикризова програма прем’єр-міністра Великобританії Г. Брауна, план порятунку економіки США від фінансової кризи Б. Обама), адже зміни податкової політики є одним із засобів антициклічного регулювання²⁰.

¹⁶ Чечетова Н. Ф. Фінансова стійкість регіональної економічної системи: методологія і практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 / Н. Ф. Чечетова. — Донецьк : Дон. держ. ун-т управл., 2011. — 40 с.

¹⁷ Глушко О. В. Фінансова стійкість як категорійне поняття / О. В. Глушко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.18. — С. 171–175.

¹⁸ Кудряшов В. П. Стан державних фінансів та напрями їх оздоровлення / В. Кудряшов // Економіка України. — 2011. — № 3. — С. 14–26 ; Кудряшов В. П. Державні фінанси в період проведення реформ / В. П. Кудряшов // Фінанси України. — 2012. — № 1. — С. 41–57.

¹⁹ Макаренко В. Проблеми та завдання аналізу стійкості фінансової системи України на сучасному етапі її розвитку / В. Макаренко, О. Скоробагатий // Економічний простір : зб. наук. пр. — 2009. — № 25. — С. 71–82.

²⁰ Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Брю. — М. : ИНФРА-М, 2005. — С. 14.

У цьому контексті слід звернути увагу на реалії вітчизняних державних фінансів, коли нестабільність у цій сфері в Україні зумовлена переважно недосконалим застосуванням найуспішніших технологій сучасного бюджетного планування, зокрема середньострокового планування видатків (МТЕФ – middle term expenditure framework), а також частою зміною об'єктів, баз і періодів оподаткування тощо. За таких умов стабілізація державних фінансів має відбуватися тільки в межах суттєвого зменшення неперіоритетних видатків і подальшого вдосконалення системи оподаткування.

Деякі вітчизняні дослідники констатують, що головною причиною низької фіскальної стійкості України стали бюджетні дефіцити, надходження дешевих зовнішніх кредитних ресурсів для приватного сектору та використання банківськими установами процентного валютного арбітражу, що, стимулюючи внутрішній попит, призводило як до зростання цін, так і до збільшення зовнішнього боргу країни²¹.

Актуальним завданням є розроблення методології визначення критеріїв фіскальної стійкості в Україні на середньостроковий період.

Серед таких критеріїв насамперед необхідно виокремити показник бюджетного дефіциту. Він є основоположним, оскільки як з теоретичної точки зору, так і практичної – з урахуванням особливостей державної фінансово-грошової політики, різниця між надходженнями і видатками державного бюджету чітко показує поточний стан і тенденції державних фінансів. Загалом методика визначення критеріїв стійкості державних фінансів України на середньостроковий період має базуватися на оцінці ступеня впливу макроекономічних показників у межах середньострокового періоду із застосуванням довгострокових науково обґрунтованих прогнозів. У цьому контексті встановлювати цю стійкість слід за критерієм динаміки доходів і видатків бюджетної системи протягом середньострокового періоду з урахуванням їхньої стійкості на довгостроковому часовому горизонті. Фіскальна стійкість повинна визначатися характеристиками оптимальних обсягів видатків у заданому часовому інтервалі за їхньою найменшою волатильністю й максимальною ефективністю.

Надзвичайно важливим критерієм визначення фіскальної стійкості є також показник чистої позиції державних фінансів, що може бути результатом розрахунків, відображеним у різниці між чистими початковими запасами фінансових ресурсів і консолідованим чистим сукупним боргом.

Оптимальний рівень гранично допустимих значень розмірів державного боргу України у відсотках до ВВП має бути меншим, ніж теперішній. Західні вчені-економісти визначають його на рівні від 5 до 65 %²². При цьому підкреслюється, що проведення податково-бюджетної політики в

²¹ Якубовський С. О. Стійкість фінансових систем Чехії та України в умовах глобальної нестабільності / С. О. Якубовський // Економічна інтеграція як умова підвищення добробуту у країнах СНД : зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1. – О., 2011 – С. 13–16.

²² Desbonnet A. Public Debt and Aggregate Risk / A. Desbonnet, S. Kankanamge // CES Working Paper. – 2007. – № 42. – 32 p.

країнах з ринками, що розвиваються, загалом не узгоджується із забезпеченням стійкості державного боргу, якщо перевищено поріг у 50 % ВВП²³.

В Україні останніми роками спостерігався незначний реальний приріст ВВП: у 2010 р. – 4,1 %, у 2011 р. – 5,2 %. На 2012 р. у Пояснювальній записці до проекту Закону України “Про Державний бюджет України на 2012 рік” прогноз доходів зведеного бюджету на 2012 р. було обраховано в сумі 428,5 млрд грн, або 28,5 % ВВП (1505 млрд грн), що на 0,2 в. п. менше порівняно з урахованим під час ухвалення бюджету на 2011 р. (28,7 % ВВП). Прогнозні показники доходів зведеного бюджету на 2012 р. порівняно із затвердженими показниками 2011 р. (зі змінами) збільшуються на 50,8 млрд грн, або на 13,5 %²⁴. За такою динамікою показників бюджету згідно з очікуваними результатами Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012–2014 роки²⁵ відношення обсягу державного боргу до внутрішнього валового продукту за роками має бути забезпечено на рівні не більш як 30, 25 та 25 % відповідно. Це завдання можна розв’язати тільки за допомогою результативного середньострокового планування з урахуванням обмежень щодо фіскальної стійкості.

Отже, поняття “фіскальна стійкість” не отримало однозначного тлумачення як у представників західної економічної школи, так і в російських та вітчизняних дослідженнях. У зв’язку з цим, спираючись на теоретичні підходи й реалії української економіки, необхідно дати власне визначення цієї категорії: стан фінансово-грошової системи держави, який характеризується стабільним переважанням надходжень у державний бюджет над видатками з нього на оптимальному часовому інтервалі; здатністю стимулювати економічне зростання (зокрема у період кризових явищ), забезпеченою оптимальним розміром чистої позиції державних фінансів, що має визначатися на основі об’єктивного середньо-/довгострокового бюджетного прогнозування й планування в умовах міжчасових бюджетних обмежень за оптимальної і прогнозованої фінансово-грошової політики.

Слід наголосити на тому, що цей термінологічний інструментарій в українській економічній науці перебуває на стадії формування, тому перспективними напрямками досліджень є такі проблеми, як формування методологічних підходів до визначення практичних критеріїв фіскальної стійкості, вивчення ознак і закономірностей консолідації державних фінансів, а також основоположних макро- і мікроекономічних принципів, котрі забезпечують фіскальну стійкість.

²³ International Monetary Fund (IMF) : Public Debt in Emerging Markets: Is It Too High? // World Economic Outlook. – 2003. – Ch. 3. – 40 p.

²⁴ Про Державний бюджет України на 2012 рік : пояснювальна записка до проекту Закону України “Про Державний бюджет України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GF6Y000A.html.

²⁵ Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012–2014 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2012 № 607 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2012-%D0%BF>.